

100* Edebi Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

Cumhuriyetin İlanının 100. Yılı Anısına 1923'ten 2023'e Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı

Aralık 2023

Atıf/Citation: Olpak Koç, C. (2023). "Bir Dönemin Tanığı Olarak Vakit Gazetesi". *Edebi Eleştiri Dergisi*. Cumhuriyetin İlanının 100. Yılı Anısına 1923'ten 2023'e Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, s. 201-212.

Canan OLPAK KOÇ*

Bir Dönemin Tanığı Olarak Vakit Gazetesi**

As a Witness Of An Era Vakit Newspaper

ÖZ

Vakit Gazetesi 20. yüzyılın başından itibaren uzun süre yayın yaparak Türk basın yayın tarihinde önemli işlevler üstlenmiş bir gazetedir. Ahmet Emin Yalman ve Mehmet Asım Us tarafından çıkarılmaya başlayan gazete yalnız kendi güncel tarihinin değil ülkenin tarihinin de ciddi bir tanığıdır. 20. yüzyılın özellikle ilk çeyreği yalnız haber alma imkânları bakımından değil doğru ve yanlış ayırt etme açısından da gazetecilikle uğraşanları zorlayan bir dönem olur. Bir tarafta Osmanlı Devleti'nin izleri dururken diğer tarafta kendi başının çaresine bakıp kurtulması ve bağımsızlığı elde etmesi gereken bir ulus vardır. Öncü isimlerin ve kurumların taraf olma zorunluluğu oluşur. Ancak içinde bulunulan durum ikisini de zorlayan şartları taşır. İşte bu ortamda gazeteler ilk çıktıkları günden itibaren özellikle günlük haberlerin yayılmasında önemli işlevler üstlenir. Vakit Gazetesi yayın yaptığı dönem, yıl aralıkları düşünüldüğünde bu konuda adı anılabilecek gazetelerin ilk sıralarında gelir. Yayınlarında halkı bilgilendirirken devletin o yıllarda yaşadığı sosyal, siyasal, kültürel değişimlerden de etkilenir ve sütunlarına taşır. Özellikle Milli mücadele dönemi vakit gazetesinden takip edilebilir. Üstelik yazar kadrosu düşünüldüğünde yönlendirici bir güce de sahip olduğu görülür. Bu makalede Vakit Gazetesi hakkında bilgi verilerek döneminde üstlendiği işlevler anlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vakit Gazetesi, Vakit gazetesinin işlevi, Yazar kadrosu, Milli Mücadele.

ABSTRACT

Vakit Newspaper is a newspaper that has undertaken important functions in the history of Turkish press by publishing for a long time since the beginning of the 20th century. The newspaper, which was started to be published by Ahmet Emin Yalman and Mehmet Asım Us, is a serious witness not only of its own current history but also of the history of the country. Especially the first quarter of the 20th century was a period that challenged those involved in journalism, not only in terms of the opportunities to receive news, but also in terms of distinguishing between right and wrong. While there are traces of the Ottoman Empire on one side, on the other side there is a nation that needs to fend for itself and achieve independence. There is an obligation for leading figures and institutions to take sides. However, the current situation has conditions that challenge both of them. In this environment, newspapers have undertaken important functions, especially in the dissemination of daily news, since the day they were first published. Considering the period and year intervals in which it was published, Vakit Newspaper is among the first newspapers that can be mentioned in this regard. While informing the public in his publications, he is also influenced by the social, political and cultural changes that the state experienced in those years and carries them into his columns. Especially the period of the War of Independence can be followed in Zaman newspaper. Moreover, when the writer staff is considered, it can be seen that it has a guiding power. In this article, information about Vakit Newspaper will be given and the functions it assumed during its period will be explained.

Keywords: Vakit Newspaper, Function of Vakit newspaper, Writer's staff, War of Independence.

* Doç.Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen edebiyat fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, colpak@mehmetakif.edu.tr

** [Araştırma Makalesi] Geliş Tarihi: 30.11.2023 Kabul Tarihi: 21.12.2023 Yayın Tarihi: 31.12.2023 DOI: 10.31465/eeder.1398562

Giriş: Türk Matbuatının İki Vakit'i

“...Halkın ağzında bir söz vardı:
‘Bir adam gelmiş, bir şeyin yapılamayacağını bilmiyormuş,
teşebbüse geçmiş ve o işi başarmış.’
Biz de bu gazete teşebbüsünü arkadaşım
Mehmet Asım’la beraber bu manada bir cüretle başlıyoruz.”
(Yalman,1997: 356)

Türk basın-yayın tarihinde aynı isimle çıkan iki Vakit Gazetesi vardır. İlk Vakit Gazetesi 1292 (1875) yılında çıkmaya başlar. Filip Efendi tarafından yayınlanmıştır. Gazetenin 1875 yılından 1917 yılına kadar yayın yaptığı dönemde başmuharrirliğini Kemalpaşazâde Said Bey yürütmüştür. Server Rifat İskit’in aktardığına göre; Vakit 1875’de yayıma başlayan Sadakat, Meddah, Latife, Geveze ve İstikbal (kadınlara) gibi yayın organları arasında önemli bir mevkiye sahiptir. Özellikle Kemalpaşazade Said Bey’in başyazarlığı sırasında halktan büyük rağbet görmüştür. (İskit, 1939: 34) "İcmal-i Ahval" başlığını kullanarak gazetede yazan Said Bey ile daha pek çok yazar vardır. Süleyman Asaf, Namık Kemal, Ahmet Midhat, Mehmet Ayetullah (Tokin, 1963: 14) gibi isimleri de kadrosunda bulundurulur.

1875 tarihli Vakit gazetesinin ilk sayfadaki başlığının altında “Her nevi havadisten bahseden gazetedir.” cümlesi yer alır. Dönemin habere erişme zorluğu düşünüldüğünde Vakit’in yapmış olduğu iç haberlerin yanında dış ülkelerle ilgili haberlerin sayıca çokluğu dikkat çeker. İlhan Yerlikaya benzer durumun Avrupa’da da görüldüğünü kaynaklarından aktararak söyler:

“Bu durum Avrupa’da günlük gazetelerin doğuşunda da görülür. Örneğin Mart 1702’de İngiltere’de Elizabeth Mallet isimli bir kadın tarafından yayınlanan "Daily Courant " isimli gazetede yalnızca dış haberler vermekte idi. Bu haberler ülke dışından gelen haber mektuplarından oluşmakta idi. O dönemde Avrupadaki diğer gazeteler de bu minval üzere idi. Vakit Gazetesinin dış haber kaynakları arasında Ajans Havass, Ajans Bardiyo ve Reuter gibi ajanslar vardı. Ayrıca Morning Post, Observer, Times Daily Telegraph, Daily News, Pall Mall gibi çeşitli yabancı gazeteler de Vakit’in haber kaynakları arasında idi.” (Yerlikaya, 1994: 202)

İnişli çıkışlı bir dönemi geride bırakarak 1917 yılında yayın hayatını sonlandıran gazetenin ardından aynı isimle yayın hayatına başlayan diğer bir Vakit gazetesi ise 22 Ekim 1917 yılında çıkar. Vakit gazetesini çıkaranlar soyadı kanunundan sonra Yalman soyadını alacak olan Ahmet Emin ile Us soyadını alacak olan Mehmet Asım’dır. Hıfzı Topuz gazetesinin çıkışıyla ilgili şu bilgileri verir:

“Bu gazeteyi 22 Ekim 1917’de Ahmet Emin Yalman ile Mehmet Asım Us kurmuştur. Gazetenin kuruluş sermayesi 500 liradır o zamanlar. Yazı işleri müdürlüğünü önce Ali Naci Karacan, sonra da Enis Tahsin Til yapmıştır. Necmettin Sadak ile Kâzım Şinasi de Akşam’dan önce Vakit’te çalışmışlardır. Gazeteye sürekli yazı yazarları arasında Hakkı Tarık Us, Ahmet Rasim, Ahmet Şükrü Esmer, Reşat Nuri vardır. Ruşen Eşref, Hüseyin Cahit Yalçın, Ziya Gökalp ve Halide Edip da zaman zaman yazı yazarlar. Yalman 1920 Martında Malta’ya sürgüne gönderilince gazetenin yönetimi Asım Us’a kalır. 18 Mart 1923’te de Yalman, hissesini 12.000 liraya Asım Us’a satarak Vatan’ı çıkaracaktır.” (Topuz, 1973: 123)

Gazetenin çıkmaya başladı yıllar mütareke dönemidir. Henüz cumhuriyet ilan edilmemiş dolayısıyla harf inkılabına uzun zaman vardır. Gazete Osmanlı Türkçesi ile yayın yapar. 31 Aralık 1928’den sonra ise doğrudan Latin harflerine geçilmez, kanuna uygun olarak hem eski alfabe hem de Latin alfabesiyle çıkar. Fakat daha sonra sadece Latin alfabesiyle devam eder. Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim kitabında Vakit gazetesini çıkarma kararını ve ondan sonraki süreci anlatır.

Gazete çıkarma fikri ilk aklına düştüğünde henüz 29 yaşında olan Ahmet Emin, başyazarlık tecrübesi olan, Amerika’da sosyoloji, tarih doktorası yapmış, gazetecilik konusunda Columbia’da staj yapmış, üç dil bilen biridir. Kendisi de şöhretinin farkındadır. Gazete çıkaracak öz güvene sahip Ahmet Emin’in kendi ifadesiyle eksiği güvenilir bir yol arkadaşı, ortak bulmaktır. Gazete çıkarma konusunda kendisine ortak olarak dürüstlüğünden emin olduğu ve eski tanışıklığı olan Mehmet Asım’ı bulur. Ancak yalnız ortaklık yetmez halledilmesi gereken başka sorunlar da vardır. Öncelikle izin meselesi gündeme gelir.

1917 yılı İttihat ve Terakki’nin baskı uyguladığı ve basına geçit vermediği yıllardır. Yeni bir gazetenin çıkarılması zordur. Fakat yazıp çizen kişilerden oluşan bir çevreye sahip olmanın faydası görülür. Ahmet Emin’in gazete çıkarma heyecanına Ziya Gökalp ve Hüseyin Cahit yardımcı olmuş ve gerekli izin alınmıştır. Gazetenin adı ilk olarak Haber olarak kararlaştırılsa da dönemin Matbuat Müdürü olan Hikmet Nazım’ın tavsiyesi üzerine Vakıt olur. (Akbayır, 1996: 4) Ahmet Emin de izin ve ad bulma sürecini şöyle anlatır:

“İlk iş olarak, bir isim bulmak lazım geliyordu. Eskiden Lastik Said Bey’in başyazarlığı altında çıkan bir mücadeleci gazetenin adı olduğu için Vakıt adı üzerinde karar kıldık. Bundan sonra imtiyaz almak davası vardı. Bu da o zaman için kolay bir şey değildi. Parti’nin güvene layık görmediği kimselere yeni baştan gazete çıkarmak imtiyaz ve imkânını vermesi beklenemezdi. Hüseyin Cahid, Mehmed Asım’ı destekledi, Ziya Gökalp beni tuttu. Kısa zamanda bu sayede gazete imtiyazını ele geçirdik.” (Yalman, 1997: 355)

Mehmed Asım da kendi köşesinde bu ad koyma konusuna değinir. Dereden Tepeden sütununda “Artık İstanbul halkını büyü tutmaz, herkes eskisinin tersini giyiyor. Biz de yeni bir isim alıp eskitmektense, ‘Vakit’ diye eski bir isim almayı, harbin iktisadi havasına daha uygun bulduk.” (Yalman, 1997: 356) der.

Aynı konu aslında gazetenin ilk sayısında da okurlara açıklanır:

“Gazetemizin eski Vakıt ile isminden başka hiçbir münasebeti yoktur. On beş sene müddet çıkmayan bir gazetenin unvanı üzerinde matbuat kanunu mucebince hiç kimsenin hiçbir hakkı kalmaması bize “Vakit” ismini intihâb imkânını vermiştir” (Ahmed Emin, “Gazetemiz”, Vakıt, 22 Teşrin-i evvel (Ekim) 1333 (1917), N. 1, s.1)

Uzun yıllar yayın yapacak olan gazetenin adıyla ilgili sonradan farklı gelişmeler olur. 1934 yılında gazete Vakıt’ten vazgeçerek Kurun olacaktır. Fakat kısa sürede yeniden aynı ada dönüş yapılır.

Matbaasının ve idarehanesinin adresi olarak gazete sayfasında “İstanbul Cağaloğlu’nda Emniyet Sandığı karşısı gösterilir. Gerekli iletişim bilgileri ilk sayfada verilen gazeteye abonelik şartları da eklenmiştir. Dönemin para birimi ve değerleriyle senelik, aylık ve üç aylık abonelikler yapılacağı yazılıdır. İsteyenlerin yazı gönderebilmesi için klişesinin sağına “Gazeteye ait evrak Başmuharrirlik, idareye ait evrak İdare Müdüriyeti namına gönderilmelidir. İadesi arzu edilen evrak için adresli, pullu bir zarf leffedilmelidir.” cümlesi eklenir. Yine ilanlar için gerekli ilan şartları da ayrıntılı şekilde “İlan şeraiti idare müdüriyeti ile kararlaştırılır. Neşredilen ilanların halkı iğfal edecek mahiyette olmamasına itina edilmekle beraber, bunların muhteviyâtından dolayı mesuliyet kabul edilmez.” denilerek açıklanır.

Gazete ilk yıllarında fiziksel unsurlar bakımından çok zengin denilemez. İki sayfa olarak çıkmaya başlar. İlk sayfa daha çok güncel olaylar ve siyasi haberlerden oluşur. Her gazetenin olmazsa olmazı başyazıda yine buradadır. Başyazılar bazen tek sayfa bazen iki sayfa kimi zamanda yazı dizisi şeklinde peşpeşe günlerde yayımlanır. 4 Temmuz 1920 itibariyle iki sayfa değil dört sayfa çıkmaya başlar. Bunun gerekçesi gazetenin dördüncü yılını doldurmasıdır. Okurlarıyla bu durumu “gazetemiz dört yaşını doldurmak üzere, çok şükür” denilerek paylaşılır. Takip eden cumartesi gününden itibaren dört sayfa olacağı da aynı gün duyurulur. Sayfa sayısı arttıkça doğal olarak haber sayısı ve haberlerin kapladığı alan da artar. Gazete yayını devam

ettirmek için moda, sigara kâğıdı, ilaç gibi reklamlar alır ve bunu son sayfada verir. Gazete zaman zaman sayfa sayısını altıya hatta bazen de sekiz sayfaya çıkarır. Sayfa sayısının arttığı günlerde ilk sayfanın en üst köşelerine bunu belirten işaretleme yapılır. Sağ ve sol köşelere işaret parmağı açık kalan parmaklarıysa kapalı olan el resmi vardır. Ellerin yönü birbirine dönük halde resmedilir. İki resim arasında gazetenin o günkü nüshada altı sayfa olarak yayınlanacağını belirten de bir not bırakılır.

1.Yüzyıl İlk Yarısında Vakit

Bir gazete için en mühim ve zorunlu konulardan biri yayın ilkelerini belirlemesi ve o dönem için inandığı ülke menfaatine uygun bir politik duruşunun olmasıdır. Vakit, yayın ilkeleri olan bir gazetedir. Siyasi yazılara yer verdiği gibi sanat ve kültür çalışmaları da ihmal edilmez. İlk başmuharriri Ahmet Emin “Gazetemiz” başlıklı 22 Ekim 1917 de yayımlanan yazısında bu ilkeleri açıklar.

“Bugünden itibaren yevmî gazeteler arasına ismi eski, fakat kendi yeni bir gazete daha karışıyor. Otuz kırk sene evvel çıkan Vakit gazetesini tanımış bulunan ve sütunlarımızda eski bir âşına bulacaklarını ümit eden kari’lerimiz aldanacaklardır. Gazetemizin eski Vakit isminden başka hiçbir münasebeti yoktur... Tesis ettiğimiz başlıca gaye, memleketin ihtiyacına, salâhına, feyz ve terakkisine taalluk eden muin meselelerle meşgul olmak, gerek şehrimizin ve gerek taşraların hayatına ait şeylere haricî havadisten fazla ehemmiyet vermek ve bilhassa içtimaî ve iktisadî sahalarda canlı bir faaliyet göstermeye çalışmaktır.” (Ahmed Emin, “Gazetemiz”, Vakit, 22 Teşrîn-i evvel (Ekim) 1917 (1333), N. 1, s.19)

Ahmed Emin, “Gazetemiz” yazısının sonunda okurlarına memleketin çıkarlarını üstün tutacaklarını taahhüt eder. Gazetecilik mesleğine saygısını belirtir ve oldukça iddialı başlar yayın hayatına, sözleri de öyle devam eder:

“Yalnız şurasına inanılmasını rica edeceğiz ki Vakit, bugünkü sahiplerinin elinde buldukça temiz ve lekesiz kalacak ve yalnız memlekete ait menfaatlerin ve gazetecilik mesleğine olan muhabbetin tesiri elinde saf ve samimi neşriyatta bulunacaktır.” (Ahmed Emin, “Gazetemiz”, Vakit, 22 Teşrîn-i evvel (Ekim) 1917 (1333), N. 1, s.1)

Gazetecilik mesleğinin o günler için geldiği nokta düşünüldüğünde Vakit’in ana hedefleri ve bunun için yapmayı planladığı işler önemlidir. Ülkenin gelişmesi için gerekli olan bütün meselelerle ilgilenileceğini, toplumsal, iktisadî faaliyetleri gösterip anlatacaklarını söylerler. Muharrirleri kendi köşesinde yazacaktır. Bir başmuharrir vardır fakat zaman zaman farklı konularda o konu hakkında uzmanlaşmış kişilerinde bu sütunda yazabileceğini ifade ederler.

İki sayfa olarak çıkmaya başlayan Vakit’in son sayfasının altında verilen bilgiye göre sorumlu müdürü ve başmuharriri Ahmet Emin’dir. Gazetenin bir diğer ortağı olan Mehmed Asım da yazılarıyla okurla buluşur. Gazetesinin Yazı İşleri Müdürlüğünü önce Ali Naci (Karacan), daha sonra ise Enis Tahsin (Til) yapar. Vakit gazetesinde Ahmed Emin ve Mehmed Asım’ın dışında Necmettin (Sadak), Kâzım Şinasi, Hakkı Tarık (Us), Ahmet Rasim, Ahmet Şükrü (Esmer), Reşat Nuri, Ruşen Eşref, Hüseyin Cahit, Ziya Gökalp, Halide Edip, Doktor Adnan, Selim Sırrı, Ömer Seyfettin ve Satı Beyler gibi dönemin önemli yazarları da yazılar yazmışlardır. (Topuz, 2003: 105)

Vakit ilk yıllarında daha çok siyasi, sosyal konulara değinmek zorunda kalsa bile sonradan önemli edebi sayfalara da öncülük etmiştir. Özellikle tefrikalar o dönem için önemlidir. Bugün edebiyat tarihinde adı sıkça anılan yazarlardan Halit Ziya’nın, Reşat Nuri’nin adı ihmale uğramış olsa bile Vakit için önce muhabir sonra hem idareci hem de yazar olarak emek vermiş Refik Ahmet’in de adını da görmek mümkündür. Refik Ahmet küçük yaşlardayken babası Bekir Hıfzı Bey’i kaybedince hayata erken atılmak zorunda kalır. Zaten memleket zor durumdadır, savaş yılları toplumu her yönden bunaltır. Yalnız Refik Ahmet değil birçok genç okul yerine cephelere gider. O da ailesinin geçimi için çalışmaya başlar. Yine de şanslı bir gençtir. Yazıp çizmeye merakından haberdar olan Mercan İdadisindeki hocası aynı zamanda Mehmed Asım’ın kardeşi olan Hakkı Tarık Us onu İfham Gazetesinden Ferit Bey’e gönderir. Böylelikle iş

hayatına atılmış olur. Gazetecilik yaşamına böyle ciddi bir adımla başlayan Refik Ahmet, kapatılan İfham'ın ardından, ilerde romanlarını tefrika edeceği Vakit Gazetesine geçer; kitap halinde yayınlanmış üç romanı ve bir hikâye kitabı da yine aynı gazetenin matbaasında basılacaktır. Yazarın Cumhuriyet sonrası dejenere olan toplumu eleştirdiği romanı Çıplaklar, bir ara Kurun adını alan gazetede "İçtimaî ve milli bir davayı tetkik eden telif romandır. Kozmopolit bir muhitin eğlence hayatı yanında Anadolu'nun ve bir kısım İstanbul'un yıllarca çektiği ızdırabı yakından görüp canlı bir şekilde göstermeğe çalışıyor. Elbiseden ve ahlâktan soyunanlarla giyecek bir şeyi olmayanlar bir gönül macerasının örgüsü içinde gösteriliyor. ÇIPLAKLAR romanı inkılâp gençliğinin Mesut ve hülyalı yolunu güzel bir memleket dekoru içinde canlandırmak hedefini güdüyor." (Kurun, 1936: 1-12.04.1936) cümleleriyle sunulur.

İfham'da meclis muhabiri olan Refik Ahmet, Vakit gazetesinde uzun yıllar kalacaktır. 1943 yılında da Vakit gazetesi yazı işleri müdürüdür. Halit Fahri Ozansoy, Refik Ahmet'in ölümü sonrası hem onun hakkında hem de Vakit'ten bahsettiği yazısında şunları söyler:

Refik Ahmet'le dostluğumuz, onun, Mehmet Asım ve Hakkı Tarık Us'un Vakit gazetesindeki yazı işleri zamanından başlar. Ben de Servet-i Fünun mecmuasının yazı işlerine bakardım ve sık sık uğrardım Vakit'e. Orada, arı gibi çalışan, not alan, yazan Refik Ahmet vardı ve onun bir taraftan neşeli ve nükteli konuşan sesi... Ailece de dostluğumuz vardı. Ben, Nişantaşı'nda, o, Osmanbey'e yakın otururduk. Birbirimizi sık sık ailece ziyaret ederdik. Rahmetli eşimle çok sevişirdi hanımı. Kızı Fatoş küçük bir kızdı henüz. Küçük ve şirin mi şirin... Zavallı dostum! Geçen yaz, bir gün Kızıltoprak'ta ziyaretime gelmiş, bana eski günlerimizi hatırlatmıştı. Tiyatro tarihimiz üzerine yıllarca, arka arkaya derin bir emekle yazıp yayınladığı eserlerinin sonuncusu olan Meşrutiyet Tiyatrosu'nu da bana getirmişti. O kitap şimdi masamın üstünde. İthafına tarih atmamış ama şu satırları ne kadar candan ve sıcak: 'Bu kitabın yazılışı sırasında hâtıralarından - faydalandığım dostum Halit Fahri Ozansoy'a sevgilerimle' R.A. Sevensil. Bu ithafın altında bir çizgi ve Ankara'daki evinin adresi. Her bakımdan, ötekiler gibi, çok titiz bir çalışma ile incelenmiş bir eser. Ona, bu son değerli kitabını yazarken, karınca kararınca, kendimin de ufacak bir hizmetimin dokunduğuna sevinmişim. O gün ikimiz de, eski günlerden, eski Bâbüali Yokuşu hatıralarından nasıl coşarak konuşmuştuk. Bu hatıralardan içimizi sızlatanları da vardı. Vakit yazarlarından Nurettin Artam'ı, Nurullah Ataç'ı, Hakkı Süha Gezgin'i, Bekir Sıtkı Kunt'u, Kenan Hulusi Koray'ı anmıştık. Şimdi kendisi de o rahmetliler arasın karıştı. Sanki geçen yazın o ikindiüstü benimle vedalaşmaya gelmişmiş! Sonra? İşte o kadar... O dost çehre de eksildi hayatımdan... Ankara'ya gitsem de bir daha onu göremeyeceğim. (Ozansoy, 1970: 3)

Türk Edebiyatı tarihinde modern romanın öncüsü kabul edilen Halit Ziya, 1901 yılında Servet-i Fünun da başlayan fakat yasaklamalar nedeniyle devam ettiremediği Kırık Hayatlar romanını 1922 yılında tam on bir yıl sonra Hakkı Tarık Us'a yazdığı telif konusunda bir mektupla Vakit'e gönderir. Bu örnekte de görüldüğü gibi hem ülkenin değişen atmosferi hem de Vakit'in güçlü duruşu yazarlar için bir imkân sağlamıştır. Yine hikâye tefrikaları da gazetede yer almıştır. Yabancı edebiyatlardan özellikle Fransız edebiyatından romanlar da çevrilerek tefrika edilir. Bunun yanında o günlerde yapılacak olan sanat faaliyetlerinin tanıtımı, yeni çıkan eserlerin tanıtımıyla gazetede bulunur.

Yukarı sayılan isimlere bakıldığında Vakit'in çıktığı yıllardan itibaren güçlü bir yazar kadrosuna sahip olduğu fark edilir. Bu kadro dönemin güvenilir haber alma ihtiyacı düşüldüğünde de gazetenin çok okunması için iyi bir sebeptir. Üstelik doğru bilgi konusunda daha ilk sayıda güvenilirliği sağlar. Vakit daha ilk sayılarında dönemin önemli bir yolsuzluğunu ortaya çıkarır. Gazetenin bu sayede oldukça ünlendiği görülür. Ahmet Emin'in kalemine göre bu ün propagandayla değil çıkardığı haberlerle sağlanmıştır. Şöyle anlatır:

"Fazla propaganda yapmadan, Vakit'in adının duyulmasında ve iyi bir okuyucu kitlesi toplamasında ilk nüshada yirmi vagonluk bir şeker yolsuzluğu hakkında verdiğimiz bir atlatma haber rol oynadı. Avusturya'dan beş kuruşa alınan şekerin üç yüz kuruşa halka satıldığını ve milyonlarca liralık vurgun yapıldığını belirten havadisın asıl göze çarpan tarafı, eski Maarif Nâzırı Şükrü Bey'in bu işte başrolü oynamasıydı. Ali Naci, Şükrü Bey'in sivil bir resmini değil, o

zamanki rütbesini gösteren sırmalı üniformasının üzerinde nişan ve madalyalar taşıyan bir resmini de basmakla haberin hakkını tam olarak vermiş, velvele yaratmayı başarmıştı. Gazete ondan sonra derhal aldı yürüdü. Yolsuzluklara karşı Sabah gazetesinde olduğundan daha şiddetli ve daha cüretli bir surette açtığımız propaganda da tesirini gösterdi. Vakit, harbin son devrinin çok sevilen ve aranan bir gazetesi oldu” (Yalman, 1997: 356)

Ahmet Emin aynı kitabında gazetenin yayına hazırlanması konusunda zamanlarını çok aldığını söyler. Üstelik ilk sayıda okurun ilgisini çekmiş olması da onlara daha fazla sorumluluk yüklemiş, gazeteden okurun beklentisini artırmıştır. Çalışmalar arttıkça fiziksel olarak tuttıkları mekân yetmez. Amedî matbaasından Cağaloğlu'nda bulunan beş katlı binaya taşınırlar. Teknik ihtiyaçları da geliştirmek gerekir. Bazı makineleri yurt dışından getirirler. Bir makineyi Ahmet Emin, Almanya seyahatinde gördüğü, tanıdığı fakat kapanmış olan bir gazeteden satın alır. Nakil işlerini ise Alman Gazete Sahipleri Cemiyeti'nin başkanı Herr Müller yapar. (Yalman, 1997: 365)

Gazeteyi çıkarmaya niyetlendiklerinde sansür nedeniyle olumsuz etkisi olan, zor izin aldıkları İttihat Terakki ile yayına başladıktan sonra da mücadeleye devam edilir. Yolsuzlukları anlatması, bu yolsuzluklara karışan isimleri açıklaması yönetimi rahatsız eder. Ancak buna rağmen gazete sahipleri belli çevrelerden “İttihadçı damgasını” da (Yalman, 1997: 327) yemekten kurtulamazlar. Çünkü harp yıllarıdır. Ülke içinde kavgayı istemezler bir taraftan millî birliğin tesisinin önemli olduğunu bildiklerinden sükûtu ister ve tavsiye ederler. Nihayetinde çıkardıkları haberler Ahmet Emin'in sürgün edilmesine neden olur. Tanzimat Döneminden beri birçok şair yazarın sürgün edildiği Malta'ya 31 Mart 1920'de o da gönderilir. Artık Vakit gazetesinin farklı bir idareciye ihtiyacı vardır. Zaten iki ortakla çıkan gazetenin idaresine Mehmet Asım geçer. Aralarındaki dostluk nedeniyle Mehmet Asım gazetede yazdığı başyazıları imzasız yayınlar. (İnuğur, 1988: 107)

Spor haberleri de ihmal edilmez. İlk sayfalarda olmasa da spordaki gelişmeler özellikle at yarışları anlatılır. Veli Efendi Çayırı'nda yapılan at yarışlarıyla beraber futbol ve bokstan da bahsedilir. 28 Mayıs 1922 tarihli Vakit'te bir güreş müsabakası “...Hamdi Bey tırnak muayenesini yaptıktan sonra tiz düdüğünü öttürdü. İki pehlivan musâfaha ederek karşılaştılar. El enselerle yekdiğerini tarttıktan sonra, Kemal Bey kol kapmak istedi, muvaffak olamayarak yere düştü. On dakika yerde geçti. Birinci devre bitmişti. İki dakika istirahatla ikinci devre başladığı zaman Kemal Bey tevaffukunu göstermeye başladı...” (Vakit, 28 Mayıs 1922, (1338) N. 1604, s.3) cümleleriyle sanki bir haber metni değil de maç canlı olarak seyrediyormuş gibi anlatım tercih edilmiştir.

Sağlık hakkında da haber yapılır. 1918 yıllarından itibaren daha da artan verem sütunlara taşınır. Yalnız yaşananlar değil o hastalıkla mücadele yöntemleri de anlatılır. Aşidan bahsedilir, hastalıktan korunma yolları hakkında bilgi verilir. Bu konularda Doktor Galip Ata'nın yazıları vardır. Ata'nın verdiği istatistiki bilgiler şu şekildedir:

“Geçenlerde gazeteler İstanbul Sıhhiye Müdüriyeti'nin emrâz-ı sâriyyeden son dört sene zarfında hesapları gösteren bir istatistiği neşretmişlerdi. Öteden beri herkesin malûmu olan acı bir hakikati, bu istatistik bir daha gösterdi: Türlü türlü isimlerle her sene kışın-yazın bize korku veren sâri hastalıkların hepsi birden dört sene zarfında 1034 kişinin ölümüne sebep olmuş iken, yalnız veremden yine aynı müddet zarfında ölenlerin altı mislinden ziyade, yani 11694 vefat olmuş” (Galip Ata, “Verem Nasıl İntişâr Etti?”, Vakit, 27 Nisan 1920, (1336), Numara 885, s.3)

Vakit yalnız Anadolu'da süren mücadelenin bilgisini vermemiştir. Bir taraftan da halkın eğlenmesini sağlayacak halkı eğitecek konularda yazar. Sanat faaliyetlerini de duyururlar. Gerçekleşmiş olan faaliyetler hakkında da “Çemberlitaş'ta, Osman Bey Matbaası Türk Ressamlar Cemiyeti tarafından tertîb edilen resim sergisi dün icra edilmiştir” (Vakit, 9 Mayıs 1921 (1337), N. 1228, s. 2) bilgi verilir.

“Atatürk’ün başyazarlığı: Vakit’in tarihinde en önemli olaylardan biri Atatürk’ün 22-26 Ocak 1937 tarihlerinde beş gün Vakit’e yazı yazmasıdır. Bunlar Asım Us adıyla yayımlanmıştır gazetede. O yıllarda gazetenin yazı işleri müdürü olan Niyazi Ahmet Banoğlu “Atatürk başmuharrir” adlı bir cep kitabında Atatürk’ün bu yazıları Dolmabahçe Sarayında nasıl hazırlayıp gazeteye yolladığını anlatmaktadır. (Niyazi Ahmet Banoğlu, Atatürk başmuharrir, İstanbul, 1957) Hatay davasının en heyecanlı günlerinde yayımlanmış olan bu yazıların konusu Türk-Fransız ilişkileri ve Hatay sorunudur.” (Topuz, 1993: 158)

2.Vakit Gazetesinde Milli Mücadele

Vakit Gazetesinin yayınlanmaya başladığı yıllar zorluklarla mücadele edildiği bir dönemdir. Ülke Birinci Dünya Savaşı’nın ağır şartlarında yaşar. Üstelik ortak olunan devletlerin başarısızlığıyla Osmanlı Devleti’nin de yenik çıkılması muhtemeldir. Bunun olası etkileri bir yıl sonra, 1917 de imzalanan Mondros Mütarekesi’nde görülür. Daha ilk sayısından beri cesur haberlerle çıkan gazete elbette ki bu dönemin havasından etkilenir. Gazete sayfalarında adım adım ilerleyen milli mücadelenin izleri ilk zamanlar daha az olmakla beraber takip edilebilir. İstanbul gazetelerin hala merkezi gibi görünür. Burada çıkan gazetelerden Vakit’inde içinde bulunduğu Yeni Gün, Akşam, İleri gibi gazeteler tarafını Milli mücadeleden yana seçer. Ancak bunların tersine bir yönü seçenlerde vardır. Peyam-ı Sabah, Türkçe İstanbul, Alemdar, Yeni Gazete, Zaman, Hadisât Anadolu’da filizlenen direnişe karşı olumsuzlayan yayınlar yapmaya devam ederler.

Mondros Mütarekesinden sonra yaşananların sonrasında gazetesinin verdiği tepkiyi yine Ahmet Emin’in hatıralarında aktarır.

“Mütarekenin imzalanması müteakib, 2 Kasım’ı 3 Kasım’a bağlayan gece harbin sevk ve idaresinde başrolü oynayan Talat, Enver, Cemal Paşalarla umumi merkezin en nüfuzlu şahsiyetlerinden Doktor Nâzım ve Doktor Bahaeddin Şakir muhtelif yollardan yurdu terk ettiler, yabancı memleketlere kaçtılar. Başkumandan Enver Paşa’nın kadın kıyafetinde kaçması, adeta kıyameti koparmıştır. Enver Paşa memleketten değil, dünyadan kaçmayı düşünmeli idi” (Yalman, 1997, 380)

Mücadele taraftarı olan gazetenin başmuharriri Ahmet Emin ile Mustafa Kemal İstanbul’da biraraya gelirler. 18 Kasım 1918’de Pera Palas Oteli’nde gerçekleşen görüşme tarihi bir tanklıktır.

“Osmanlı Devleti’nin Meşrutî damgasını taşıyan Millet Meclisi, bugün esaslı bir desteğimizdir. Sulh müzakeresine girişecek bir hükümetin Meclise dayanması bir kuvvet, bir ümit kaynağıdır. Hâlbuki Meclisin feshedilmesi hakkında cereyanlar var. Bu fikre kapılanlar şu noktayı düşünmüyorlar ki mebuslarımızın geldikleri seçim dairelerinin mühim bir kısmında yeniden seçim yapmak imkânı yoktur. Demek ki mevcut Meclis, bütün ülkeyi temsil imkânını elinde tutan, yeri bir daha kolay kolay dolamayan bir heyettir. Bunu unutarak girişilecek hatalı hareketlerin çok fena neticeleri olacaktır”. Bu görüşme hakkında Ahmed Emin şunları da söylemektedir: “Büyük lideri saygı ile dinledim. Düşüncelerim 19 Kasım tarihli Vakit’te "Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat" şeklinde çıktı. Bunun arkasından ben de Meclisin dağılması hakkında Mustafa Kemal’den aldığım ilhamlarla bir mücadeleye giriştim, fakat kötü kişiler bunu akıllarına koymuşlardı.” (Yalman, 1997: 384)

Vakit gazetesi tüm zor şartlara rağmen 16 Mayıs 1919 tarihinde İzmir’in Yunanlılarca işgalini okurlarına duyurur. Mehmet Asım’ın yazısı ile çıkan haberde yaşanan hayal kırıklığına değinilir. Oysa Wilson Prensiplerine uymayan nice işgaller yeni yeni başlayacaktır. Bu nedenle gazetenin bu döneme ait haberlerinde sık sık bu prensiplere uyulmadığına dair haber yapılacaktır. Gazete yönetimi bu konuda o kadar hassastır ki bu işgalin ardından haftada iki gün kalın bir çerçeve için yerleştirerek “Devletlerin Taahhüdü” başlığıyla “Wilson Prensiplerinden Türkiye’nin mukadderâtı hakkındaki madde-i mahsusa” şeklinde Wilson Prensiplerinin 12. maddesini yayınlar. Gazete bu ilk işgallerden sonra elinden geldiğince gelişmeleri takip eder ve haber haline getirir. Öyle ki eleştirel dilden de çekinmez. Örneğin 26 Mayıs 1919’da İstanbul’da Birinci Şûrâ-yı Saltanat toplantısına katılan kişilerin isim listesini verip bu kişilerin konuya

ehliyeti olmadığını çekinmeden söylemiştir. İşgallere tepki gösteren yalnız birkaç cesur gazeteci değildir. Vakit, 1920 yılının başından itibaren Trabzon, Bursa, Konya gibi şehirlerde düzenlenen mitingleri de sayfalarına taşır. Zaten artık Mustafa Kemal Anadolu'ya geçmiştir. Fakat yalnız Vakit Gazetesinde değil Milli mücadeleye önderlik edecek Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı, Havza Genelgesi ve Amasya Tamîmi hakkında hiçbir haber yer alamamış veya almamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçtikten sonraki süreciyle ilgili ilk haberse, 11 Haziran'da yayımlanmıştır. 11 Haziran 1919 tarihli Vakit'te yer alan ve sadece bir cümleden oluşan bu haberde, Mustafa Kemal Paşa'nın askerlik görevinden azlediliği bilgisi yer alır. 12 Temmuz tarihli nüshada ise Mustafa Kemal Paşa'nın çok sevdiği askerlik mesleğinden istifa ettiği haberine yer verilmiştir. (Yalçınkaya, 2019: 637)

Savaş şartlarında Anadolu'yla haberleşmek kolay değildir. Bu nedenle 1920'ye kadar yer alan haberlerde Anadolu'da başlayan hareketlenmeler okura kısıtlı ulaştırılır. Bir taraftan sansür devam etmektedir. İşgal edilmiş bir şehir olan İstanbul haber almanın alınan haberleri yaymanın güç olduğu bir şehir haline gelmiştir. İstanbul Hükümeti'yle işgal kuvvetlerinin baskısı artarak devam eder.

“Mütareke yıllarında İstanbul basınında Milli Mücadele haberlerinin kaynağı genellikle takalarla, motorlu kayıklarla, yük gemileriyle İnebolu'dan veya İzmit'ten getirilen haber bültenleridir. Anadolu Ajansının Ankara'da “Resmi Tebliğ” olarak yayınladığı bu bültenlerde Meclis toplantılarının özetleri ve cephe haberleri vardır. Bunları çeşitli yollardan bulan kaptanlar, lostromolar, tayfalar İstanbul'a getirir, gazetecilere satarlar. O zamanlar gazeteler bülten avcılığı için özel muhabirler tutmuşlardı.” (Topuz, 1973: 125)

Bu zor şartlarda Vakit yine de yayın politikasını değiştirmemiş ve tavrını Anadolu'dan yana koymuştur. Yolsuzlukları duyurduğu için tepkiyle karşılanan gazete yine tepki çekip sonunda cezalandırılacağı bir yazı yayımlar. “İzmir Cephesinde Vaziyet” yazısı 4 Temmuz 1920 tarihinde çıkar. Haber metni yanına eklenen Mustafa Kemal ile beraber Fevzi Paşa ve İsmet Paşa'nın resimleri gazetenin on gün kapatılmasına neden olur. Yazı işleri müdürüyse bir ay hapse mahkûm edilir. 17 Temmuz'a kadar gazete yayın yapamaz.

Vakit Gazetesi'nden bazı nüshalarda politik duruşuna uymayan, beklenmeyen haberlerin yapıldığı görülür. Aslında yalnız Vakit değil benzer şekilde İstanbul Hükümetine muhalif gazetelerde zaman zaman tersi istikamette davranarak yayın faaliyetlerini sürdürmenin yolunu aramışlardır.

Vakit Milli Mücadele ile ilgili haberleri ilk zamanlar Batı Cephesi hakkında bilgilendirmelerle yaparken haberleri aldığı yeri Anadolu'dan gelen bir yolcu veya Yunan tebliğ-i resmîleri olarak gösterir. Anadolu'daki Harekât-ı Milliye'nin yayınladığı bir Tebliğ-i Resmî de gazeteye ulaşması halinde bunu yayımlayabilmiştir. Bu durum Millî Mücadele'de net zaferlerin kazanıldığı ve sonuçların alındığı 1921 yılının başına kadar devam etmiştir. (Güner, 1998: 92) Güney ve Doğu cepheslerinde yaşananlardan daha az haber verilmesinin sebebiyse yine haberin İstanbul'a ulaşmasındaki kısıtlılıktır. Milli Mücadeleyi yürütenler güç kazandıkça özellikle 1921 sonrası haberleşme imkânları gelişecek ve artık İstanbul'a da doğru haberler gönderilecektir.

Batı Cephesine dair “Son Taarruz” yazısında şu ifadeler vardır.

“Anadolu'da bulunan Yunan kuvvetleri bir taraftan Eskişehir'e, diğer taraftan Afyonkarahisar'a doğru olmak üzere son defa taarruza geçmişlerdir. Bu taarruz, Türk 30 ve Müslüman heyetinde kemâl-i tevekkül ve sükûnetle telakki edilmiştir. Çünkü Anadolu'da Yunan taarruzu ilk defa vuku bulan bir hadise değildir. Bir hayli zamandan beri böyle bir taarruz maksadıyla Yunan kuvvetleri tarafından yapılan hazırlıklar Türkiye'ce malûm olduğu için bu hadisenin vukuuna intizar edilmekte idi...” (Vakit, 26 Mart 1921 (1337), N. 1183, s.1)

Vakit'in okurlarına moral desteği verdiği sayfalarından okunur. Anadolu'ya doğru Yunan ilerleyişinin durduğunu haber yapar. Haber metninde “Dün intişâr eden Yunan tebliği, Yunanlıların müthiş bir mukavemete marûz kaldıklarını ve bazı mahallerde on defa mukabil

taarruza duçar olduklarını bildirmektedir. Yunanlıların galip geldiklerine ve Eskişehir'e girdiklerine dair işâ edilen haberler bî-asıl u esastır" (Vakit, 31 Mart 1921 (1337), N. 1189, s.1) denilir. Zaferlerde sevinçle karşılanır ve duyurulur. "Türk silahları, bu defa pek şanlı bir muzafferiyet ihrâz etmiştir" (134 Vakit, 5 Nisan 1921 (1337)) denilerek İkinci İnönü Zaferi kutlanır. Bu konulardaki haber metinleri özel sütunlar oluşturularak gazeyete yerleştirilir ve etrafı süslenerek verilir.

Şüphesiz Milli Mücadele yalnız askerin değil bütün bir halkın çabasıyla verilmiştir. Vakit Gazetesi de yalnız cephelelerdeki olan biteni değil halkın cephe gerisinde ordu için yaptıklarıyla kendi içlerinde ne halde olduklarını da anlatır. "Millî Ordu Takviye Ediliyor" yazısında şunlar söylenir:

"Anadolu'dan gelen son haberlere nazaran, Refet Paşa'nın Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ni deruhte ettiği zamandan beri ordunun takviyesi için büyük bir gayretle sarf-ı mesai edilmektedir. Şimdiye kadar muhtelif sebeplerle askere alınmamış olanlar kâmilan ifa-yı vazifeye davet edildiği yeniden birçok sınıflar silâh altına çağırılmıştır. Diğer taraftan muhtelif vazifelerde istihdam edilmekte olan zabitan ve ihtiyât zabıtları de vazife-i askeriyelerine iltihaka davet edilmiştir. Her gün, zabitan ve ihtiyât zabitanı katile katile Ankara'ya vâsil olarak tayin edildikleri kıtalara iltihak etmektedirler. Ahali arasında vazife-i askeriyelerini ifa etmek üzere askere çağırılanlar, davul ve zurnalarla Ahz-ı Asker Şubelerine müracaat etmektedir. Yeni tatbik edilmekte olan usul mucebince her mahallede heyet-i ihtiyariye, davet edilen sınıflar dâhilinde bulunanları nüfus defterine bakarak muayyen zamanda camilerde içtimaa davet etmekte ve buradan müctemian Ahz-ı Asker Dairesine gidilmektedir. Silâh altına davet edilenlerden mâada, gönüllü olarak orduya iltihak edenlerin yekûnu mühim bir miktara bâliğ olmuştur. Anadolu'da düşmanın pek yakında mağlup edileceğine dair umumi bir kanaat mevcuttur. (135 Vakit, 23 Ağustos 1921 (1337), N. 1329, s.1)

Sakarya Zaferi'nde kazanılan başarı da duyurulur.

"Sakarya Meydan Muharebesi ordumuzun tam bir zaferiyle nihayet bulmuştur. Birkaç günden beri devam eden mukabil taarruzumuzla Sakarya mıntıkasındaki düşman ordusu binlerce maktul verdirilerek tamamıyla mağlup edilmiş ve tayyarelerimizin dahi işirakiyle her taraftan icra edilmiş bir takip neticesinde muharebe meydanında ve ricat yolları üzerinde birçok esliha, eşya, malzeme-i harbiye ve otomobil terk ederek ve hatta yaralılarını taşıma vakit bulamayarak perişan bir surette çekilmeye başlamıştır. Yalnız bu ri'catı himaye için Beylik köprü şarkında terk ettiği takriben iki fırkalık bir kuvveti bugün dahi mevâkiini muhafaza etmek istemiş ise de kıtaâtımızın şedit taarruzlarıyla bu düşman kuvvetleri de pek kuvvetli olan mevâziinden tard edilmiş ve bu suretle, 21 gün devam eden Sakarya Meydan Muharebesi ordumuzun tam bir zaferiyle nihayet bulmuştur." (136 Vakit, 15 Eylül 1921 (1337), N. 1352, s.1)

Birbiri peşi sıra gelen zaferler umudu artırırken bütün halkın olduğu gibi Vakit okurlarının da takip ettiği ve beklediği asıl başarı düşmanın bütünüyle yurttan atılmasıdır. Mustafa Kemal'in başkumandanlığında taarruz başlar. Vakit bu büyük zaferi;

"Ordumuzun 26 Ağustos'ta başlayan taarruzu kemal-i muvaffakiyetle devam etmektedir. Anadolu'dan el-an tebliğ-i resmî gelmediği için, hakiki vaziyetin ne merkezde olduğu henüz malum olmamakla beraber, bizzat Yunanlıların tebliğleri katî bir surette ordumuzun muvaffakiyetini itiraf etmektedir. Dün şehrimizde Yunan Matbuat Kalemi tarafından 28 Ağustos tarihiyle neşredilen Hacianesti'nin tebliğinde, ordumuzun Afyonkarahisar'ın şimalinde ve cenubunda taarruza geçtiğini ve Yunan mevâziine girdiğini itiraf ediyordu." (Vakit, 30 Ağustos 1922 (1338), N. 1692, s.1)

cümleleriyle duyurur.

Maddi sıkıntılar gazeteyi bazı konularda farklı çözümler üretmeye sevk eder. Yalnız İstanbul değil cephelelerin de birbirinden haber alması zordur. Gazete bu konuda da bir görev üstlenir. Batı Cephesi'nde savaşan askerlerin olan biteni öğrenmesi için okurlarından bir şey ister. Okurların gazeteyi okuduktan sonra cepheye göndermelerinin faydalı olacağını duyurur. 8 Şubat 1922 tarihli Vakit'te ilk defa şu ifadeler yer alır: "Gazetenizi okuduktan sonra cephe

boyundaki gazilerimiz için Anadolu'da Garp Cephesi Kumandanlığı adresine postaya veriniz.” (Vakit, 8 Şubat 1922 (1338), N. 1495, s.1)

Siyasi başarı da Vakit'in takip edip haberleştirdiği bir konudur. 11 Ekim tarihinde Mudanya Konferansı İsmet Paşa başkanlığında İngiltere, Fransa ve İtalya heyetleriyle tamamlanır. Konferansı izleyen Ahmet Emin gazetesinde buna yer verir. “Mudanya Mukavelenâmesi” yazısında;

“Mudanya Konferansı, tereddütlü ve şiddetli günler geçirdikten sonra nihayet Şark-ı Karib'de sulhun temelini kurmaya muvaffak olmuştur. İsmet Paşa ile Müttefik Generaller arasında dün sabah tam tulû' dakikalarında imza edilen mukaveleyi ve vâzı'-ı imza, devletlerarasında yeni bir tarz-ı münasebetin mukaddimesi addetmek caizdir. Bu Mukavele, hem bir mütareke hem de bir mukaddemât-ı sulhiyye mahiyetindedir. Bilhassa akdinde bütün alakadârlar tarafından gösterilen hüsn-i niyet ve itidâl meyli, Mukavelenin âti için sağlam esaslar tesis ettiğine en kuvvetli bir zamân (kefil-garanti) dır... Mukavele, meşrû emellerimizden birçoğunu yeniden kan dökülmeksizin ve derece-i imtidâdi ve şümûlü meçhul vakalara muhâl vermeksizin tatmin etmektedir... Yunanistan için de adet yerini bulsun diye biraz naz ettikten sonra imzadan başka çare yoktur ” (A. Emin, “Mudanya Mukavelenâmesi”, Vakit, 12 Teşrîn-i evvel (Ekim) 1922, N. 1735, s. 1)

Saltanatın kaldırılmasını Anadolu Ajansından aldığı haberle duyurur.

“TBMM evvelki gün akdettiği tarihî bir içtimada Saltanat'ın ref'ine ve Hilâfet'e, Hânedân-ı Âli Osman'ın ilmen ve ahlaken erşed ve eslah olanın intihâbına ittifak-ı ârâ ile karar vermiştir. Türkiye Devleti Makam-ı Hilâfet'in istinadgâhadır... Birkaç asırdır Saray ve Bâb-ı Âlî'nin cehalet ve sefahati yüzünden devlet, azîm felâketler içinde müthiş bir surette çalkalandıktan sonra, nihayet tarihe intikal etmiş bulunduğu bir halde Osmanlı İmparatorluğu'nun müessisi ve sahib-i hakikisi olan Türk milleti Anadolu'da hem haricî düşmanlarına karşı kıyâm etmiş hem de o düşmanlarla birleşip millet aleyhine harekete gelmiş olan Saray ve Bâb-ı Âlî aleyhine mücahedeye atılarak Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun Hükümeti ve ordularını bi't-teşkil haricî düşmanlar, Saray ve Bâb-ı Âlî ile fiilen ve müsellahan ve malûm müşkilât-ı şedîde ve mahrumiyet-i elîme içinde cidâle girişmiş, bugünkü halâs gününe dâhil olmuştur. Türk milleti, Saray ve Bâb-ı Âlî'nin hıyanetini gördüğü zaman, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu ısdâr ederek, onun birinci maddesiyle hâkimiyeti Padişah'tan alıp bizzat millete ve ikinci maddesiyle icraî ve teşrîî kuvvetleri onun yed-i kudretine vermiştir. Yedinci madde ile de harp ilanı, sulh akdi gibi bütün hukuk-i hükümrânîyi milletın nefsinde cem' eylemiştir.” (141 Vakit, 3 Teşrîn-i sâni (Kasım) 1922 (1338), N. 1757, s 1)

Edirne'nin alındığı haberi de “Güzel Edirne'miz Teşrîn-i sâni'nin 24'üncü Cuma günü tesellüm edilmiştir. Öğleden sonra saat iki buçukta Vali Şakir Bey, üç tabur jandarma kuvvetimiz ve erkân-ı memurîn Edirne'ye dâhil olmuş ve Hükümet Konağı ile Belediye dairesine merasim-i mahsusâ ile şanlı bayrağımız çekilmiştir. Cumartesi günü öğle vakti teslim ve tesellüm mazbatası Belediye dairesinde Vali Şakir Bey'le Müttefikîn Komisyonu azası tarafından imza edilmiştir” (142 Vakit, 27 Teşrîn-i sâni (Kasım) 1922 (1336), N. 1781, s 1) denilerek müjdelenir.

Lozan Barış Antlaşması'nı 24 Temmuz 1923'te Türkiye Büyük Millet Meclisi adına İsmet Paşa başkanlığındaki heyet imzalar. Vakit bu haberi “Sulh Şenliği”, başlığı ile şöyle yayınlamıştır: “İstanbul, bir arada gelen üç bayramı cûş ü hoş bir surette tes'îd etti. Şehir, en ücra mahallelerdeki evlere kadar bayraklarla donatılmış ve birçok yerlerde defne dalları çiçeklerle tezyînât yapılmıştır... Geceleri bütün şehir, farlar ve elektriklerle tenvîr edilmiştir. Sulhun imzası münasebetiyle dün saat beşte toplar atılmış ve beşten, beş buçuğa kadar limandaki bilumum sefâin mütemadiyen düdük öttürmek suretiyle sulhu tes'îd etmiştir...” (Vakit, 25 Temmuz 1923 (1339), N. 2018, s.2)

1917 yılında yayın hayatına başlayan Vakit gazetesi Milli Mücadeleyi ve sonrasında yaşananları kronolojik bir düzenle mümkün olduğunca okurlarına aktarmıştır.

3.Vakit'ten Kopuşlar

Vakit Gazetesi'nin 7-21 Eylül 1339 (1923) Müşterek Gazete adıyla çıktığı görülür. Aslında yalnız Vakit değil İstanbul'daki diğer gazetelerde aynı isimle çıkarlar. Çünkü mürettepler grev yapmıştır. Bu nedenle gazeteler, klişelerinin sağ alt kısmında sırasıyla İkdâm, Akşam, İleri ve Tercüman-ı Hakikat; sol alt kısmında ise yine sırasıyla Tevhîd-i Efkar, Tanin, Vatan ve Vakit gazetelerinin isimleri yer almaktadır. Vakit, 22 Eylül 1339'den itibaren yine kendi ismiyle normal yayınına devam etmiştir. (Tezcan, 2007: 12)

Vakit Gazetesi ilk sayıdan itibaren ortak çıkarılan bir yayındır. Bu ortaklık 1923 yılında bozulur. Ahmet Emin ile Mehmet Asım fikir ayrılığına düşerler. Mehmet Asım, Mustafa Kemal ile aynı görüşte olup inkılâp ve çağdaşlaşma fikirlerini savunurken, Ahmed Emin ise daha gelenekçi bir düşünce sahibiydi. Ahmed Emin, Vakit'teki hissesini 12.000 liraya Mehmet Asım'a satmıştır. (Topuz, 1973: 123)

Mehmet Asım Vakit'i devam ettirirken Ahmet Emin Vatan gazetesini çıkarmaya başlar. Mehmet Asım bundan sonra yanına kardeşi Hakkı Tarık'ı alır. Kendisi başmuharrirken kardeşi idari işlerden sorumludur. Gazetenin yazar kadrosu zenginleştirilir. Genç yaşta muhabir olarak gazeteye giren Refik Ahmet'in de içinde bulunduğu kadroda Hasan Rasim (Us), Ahmet Rasim, Naşit Hakkı (Uluğ), Hakkı Süha (Gezgin), Ali Haydar Emir (Alpagut), Rauf Yekta, Hüseyin Necati, Hüseyin Avni, Yusuf Ziya, Mehmet Nurettin, Ömer Rıza, Vasfi Raşit (Sevig) gibi önemli isimler yer alır. (Uysal, 1991: 12) Adları anılan yazarlar aynı zamanda yeni Türkiye'nin sözcülüğünü üstlenirler. Siyasi, sosyal haberler kadar sanat ve kültürün farklı dallarında da çok önemli yazılar yayımlanmaya başlanır.

“Topçu İhsan İstiklâl Mahkemesinin başkanıdır. İstiklal mahkemelerinde ilk basın davaları da başlar. Duruşmaların ardından Hükümetle İstanbul basını arasındaki ilişkiyi düzeltmek için İhsan Bey Atatürk'le gazete başyazarları arasında toplantı planlar. 4 Şubat 1924'te İzmir'de yapılır. “Atatürk'ün basın toplantısına katılan gazeteciler şunlardır: İkdâm sahibi Ahmet Cevdet, Tanin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın, İleri başyazarı Celal Nuri İleri, Akşam başyazarı Necmettin Sadak, Vakit başyazarı Mehmet Asım, Tercümanı Hakikat başyazarı Hüseyin Şükrü ve Vatan başyazarı Ahmet Emin Yalman'dır...” (Topuz, 1993: 137)

Topuz, Doğu İstiklal mahkemelerinin Elazığ'a taşınmasıyla beraber aralarında Vatan'ın ve bazı başka yayınların da olduğu gazetelerin yayınlarının durdurulması istendiğini yazar. Bu nedenle aralarında Ahmet Emin Yalman'ın da olduğu bazı isimler Elâzığ'a gönderilir. (Topuz, 1993:143-144)

Vakit bir ara yukarıda söylendiği gibi zorunlu sebeplerle Müşterek Gazete diye çıkmıştır. 1934 yılındaysa kendi kararıyla Kurun adını alır. Fakat tekrar Vakit ismine döner. 1966 yılında da kapanır. Elli yıllık bir serüvende, 22 Ekim 1917 yılında yayın yapmaya başlayan ve yevmî gazete yani günlük gazete olarak çıkan Vakit Türk basın tarihinde kritik zaman aralığında yer alır. Tarafsız olmanın mümkün olmadığı taraf olmanın da bedel ödemeyi gerektirdiği bir dönemdir.

Sonuç

Vakit Gazetesi 20. Yüzyılın ilk çeyreğinin hemen devamında çıkmaya başlamış, mütareke, Milli Mücadele dönemlerinin en hareketli günlerinde yayınına devam ettirmiş bir basın yayın organıdır. Aynı zamanda Cumhuriyet'in ilanıyla beraber yeni bir yönetim biçimine geçiş yapan ülkenin de ilk Cumhuriyet gazetelerinden biri olmuştur. Basın yayın organları yalnız haber yayma işlevini değil aynı zamanda kritik dönemlerde yönetim ve halk arasında aracı bir işlev de üstlenir. Basın hürriyetine aykırı görünse bile taraf seçmenin zorunlu tutulduğu tarafsızlığın kabul görmediği dönemde beliren bu işlev gazete yönetimlerini zaman zaman zora sokmuş kimi zaman da istemediği şekilde yayın yapmaya mecbur bırakmıştır. Kimi zaman gazeteler şekillendirici bir etkiyle moral kaynağı olarak devletlerin politikasını desteklemiştir. Bu şekilde ele alınan gazete ve dergilerin dönemini yansıtmak ve o dönemde değiştirici bir güç olarak

oynadığı rolü belirlemek mümkündür. Vakit Gazetesi Ahmet Emin'in aldığı eğitimler ve idealist bakış açısı düşünüldüğünde iddialı bir gazete olarak çıkmaya başladığı söylenebilir. Henüz gazetenin ilk çıkış günlerinde Ahmet Emin'in etrafına aldığı kişiler ve sonradan yazar kadrosuna eklenenler de listelendiğinde güçlü bir kadroyla devam ettiği tespiti yapılabilir. Uzun süreli bir yayın organı olması birden fazla dönemin etkilerini görmeyi sütunlarında görmeyi kolaylaştırır. Vakit Gazetesi de Milli Mücadele yıllarında Anadolu hareketinin yanında yer alır. Hem İstanbul'da yayın yapıyor olması hem de tarafını net bir biçimde ortaya koyması kolay değildir. Bu nedenle iletişimin kısıtlılığı da işin içine sokulduğunda ilk zamanlar daha az haber çıktığı görülür. Buna rağmen zaman zaman yaptıkları yayınlardan dolayı yine de sansüre maruz kalmaktan kurtulamazlar. Nitekim başyazar Ahmet Emin'in sürgüne gönderilmesine kadar işlerin ilerlediği görülür.

Kaynakça

- Akbayır, N. Koloğlu, O. (1996). *Gazeteci Bir Aile Mehmet Asım, Hakkı Tarık, Hasan Rasim*, Ankara: ÇGD Yayınları.
- Güner, Z. (1998). "Millî Mücadele'de Türk Kamuoyunu Oluşturan Basın", *Erdem*, 11, no. 31., s. 89-103.
- İnuğur, M. N. (1988). *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Der Yayınevi.
- İskit, S. (1939). *Türkiye'de Matbuat Rejimleri, Tahlil ve Tarihsel Kısmı*. İstanbul: Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı.
- Ozansoy, H. F. (14 Eylül 1970). "Refik Ahmet Sevensil". *Tercüman*, s.3.
- Tezcan, A. (2007). *Ahmed Emin Yalman: Dönemi ve Gazeteciliği (1918-1938)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tokin, F. H. (1963). *Basın Ansiklopedisi*, İstanbul.
- Topuz, H. (2003). *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Uysal, Z. (1991). *Us Kardeşler ve Vakit Gazetesi*, İstanbul: İstanbul Basın Kurumu Tesisleri Yay.
- Yalçınkaya, A. (2019). *Vakit Gazetesinde Milli Mücadele (16 Mayıs 1919 – 20 Kasım 1922)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Yalman, A. E. (1997). *Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz, I. (1888-1922)*, İstanbul: Rey Yayınları.
- Yerlikaya, İ. (1994). "Bir Osmanlı Gazetesi Olan Vakit Gazetesi'nde (1875-1884) İlan ve Reklamlar", *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı 8, Ekim 1994. s. 201-212.